

Голові спеціалізованої
вченої ради
ДФ 26.133.105
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук,
професору, завідувачці кафедри
декоративного мистецтва і реставрації
Факультету образотворчого
мистецтва і дизайну
Руденченко Аллі Андріївні

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента **Коновалової Ольги Володимирівни**, кандидата мистецтвознавства, доцента кафедри образотворчого мистецтва Факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка про дисертацію Пугаченко Маргарити Костянтинівни «Гене́за й еволю́ція скляних прикрас у традиційному костюмі України: типологія, мистецькі технології, композиція», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво та реставрація

1. **Актуальність теми дослідження** є беззаперечною, оскільки презентує фаховий, теоретично опрацьований унікальний візуальний матеріал з державних і приватних колекцій, вкрай необхідний для усвідомлення національної ідентичності декоративного мистецтва України. Демонстрація генезу й еволюції скляних прикрас від доби античності до сучасності стверджує унікальність українського рукоремесла на міжнародній арені.

2. **Наукова новизна результатів дисертації** базується на фаховому дослідженні колекцій, до сьогодні не представлених в науковому середовищі України, зокрема, з Українського музею Канади (Онтарійське відділення) в м. Торонто, Музею скла та біжутерії (м. Яблонець-над-Нісою, Чехія), Інституту наук, літератури та мистецтва Венето Палаццо Лоредан (м. Венеція, Італія), Музею скла на о. Мурано (Італія) та приватних збірок, які презентують

творчість сучасних майстрів з усіх регіонів України (Львів, Івано-Франківськ, Київ, Суми, Дніпро, Одеса, Крим). Авторка наукової роботи, як майстер-практик у техніці лемпворку, не тільки фахово проаналізувала техніко-технологічні процеси формотворення скляних прикрас, а й представила схематичну візуалізацію їх характеристик (Додаток В, таблиці 6–11).

Варто звернути увагу на комплексну класифікацію прикрас з венеційського та муранського скла – за формою, розміром, кольоровою палітрою, типами декорування, технологічною генезою, ретельно досліджених і презентованих у додатках. Загалом автором презентовано й проаналізовано близько 600 артефактів, що на сьогодні є найбільш систематизованим науковим матеріалом.

Висвітлення тяглості традиції скляного виробництва на теренах України від античності до сьогодення, окреслення локальних стилістичних особливостей доводять існування тісних культурних зв'язків української традиції з європейськими художніми центрами.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Основні теоретичні положення і висновки, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у розробці теоретичних і практичних аспектів у галузі декоративного мистецтва.

Матеріали даної дисертації є актуальними для розробки навчальних дисциплін з історії і теорії світового й українського декоративно-прикладного мистецтва та культури України. Розділи 2, 3, 4 презентують аргументований, насичений фактами матеріал для лекційних курсів і підготовки семінарських занять здобувачами всіх рівнів освіти.

Для представників споріднених галузей – музейних співробітників, колекціонерів і загалом представників арт-спільноти, зацікавлених у презентації українських культурних цінностей, матеріал стане у нагоді для розширення чи удосконалення знань, пов'язаних із особливостями техніко-технологічних процесів скляних виробів, так змістовно висвітлених у дослідженні.

Митцям-практикам буде легко орієнтуватись у сучасних тенденціях виготовлення прикрас зі скла завдяки представленому унікальному візуальному ряду, зібраному авторкою з європейських і українських державних та приватних колекцій.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Як об'єкт, так і предмет дослідження сформульовані фахово й лаконічно та відображають всі конструктивно-змістовні складові дослідження. Наукова робота, зосереджена на виявленні генези й еволюції скляних прикрас у традиційному костюмі України, пропонує упорядковану типологію, художньо-образні аспекти й фахове висвітлення техніко-технологічних особливостей творів декоративного мистецтва античності, Візантії, Київської Русі й сучасної України.

Результати дослідження, наукові положення та висновки, сформульовані у дисертації базуються на системному аналізі мистецтвознавчої, етнографічної, археологічної та техніко-технологічної літератури, опрацюванні значної джерельної бази (350 позицій) з урахуванням принципів наукової об'єктивності, всебічності, наукової достовірності.

Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Усі результати, викладені у ньому, отримані здобувачем особисто. Висновки і положення наукової новизни одержані самостійно, шляхом ретельного вивчення й комплексної систематизації близько 600 творів мистецтва.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Поставлені завдання виконані здобувачем у повному обсязі, про що свідчить змістовний і структурно побудований текст дисертації. Кожний розділ дослідження аргументовано висвітлює поставлені у вступі завдання. Авторка володіє не тільки фаховою термінологією в галузі декоративного мистецтва, а й глибоко розуміє історичний контекст, сутність генези й еволюції скляних прикрас, що обумовило ґрунтовне опрацювання завдань, зокрема, дослідження

вітчизняних та закордонних музейних збірок, аналіз мистецьких технологій та художніх особливостей скляних прикрас, дотичних до традиційного українського костюму.

Оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності підтверджується змістовним висвітленням аспектів, пов'язаних із поставленими у дослідженні завданнями й окресленою метою. Автор доволі вправно орієнтується в загальнонаукових і дисциплінарних методах дослідження, доцільно використовуючи комплекс філософських, історичних, культурологічних, мистецтвознавчих методів. Завдяки обраним підходам постала можливість осягнути унікальне й малодосліджене явище декоративного мистецтва – скляні прикраси у традиційному костюмі України.

Не менш важливими для фахового вирішення завдань і констатації висновків дослідження стала активна творча й організаційна діяльність М.К. Пугаченко, яка є членкинею наукового товариства імені Т. Г. Шевченка в Канаді та львівської спілки майстрів народної творчості, а також співзасновницею ГО «Прикарпатська ініціатива Пугаченко».

Дисертація виконана фаховою українською мовою з доцільним використанням не тільки мистецтвознавчої термінології, а й глибоким розумінням термінів і понять теорії та практики з царини художнього скла. Текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури.

6. Апробація результатів дослідження проводилась на 14 міжнародних і українських конференціях:

1. Пугаченко М. К. Лускалки – авангардний напрямок українських скляних прикрас. Всеукраїнська науково-практична конференція Київського національного університету культури і мистецтв. 100 Років сучасності: ідеї баугаузу та українського авангарду у сучасному дизайні та дизайн-освіті. Київ, 2020. С. 170–174.

2. Пугаченко М. К. Скляні прикраси венеційського походження у провідних музеях Львова. I Міжнародна конференція «Міждисциплінарне дослідження: наукові горизонти і перспективи». Вільнюс, Березень 2021 р. С. 152–154.

3. Пугаченко М. К. Еволюція художніх особливостей скляних намистин «з вічками». Дев'яті Платонівські читання, присвячені 10-річчю від дня смерті професора кафедри ТІМ НАОМА А. В. Заварової. Київ, 2021. С. 211–212. Веб-посилання: https://platonconference.kiev.ua/documents/Platon_chit_2021.pdf.
4. Пугаченко М. К. Традиції муранських майстрів у сучасних українських прикрасах. Зб. Мат-лів Всеукраїнської науково-практичної конференції Київського національного університету культури і мистецтв: Мистецтво і дизайн у ХХІ столітті: конвергенція форм і сенсів. Київ, 2022. С. 221–227.
5. Пугаченко М. К. Художні особливості декорування скляних браслетів періоду Середньовіччя, знайдених на території Галичини. Всеукраїнська науково-практична конференція «Етнокультурні традиції в образотворчому мистецтві та дизайні». Київ, 2023. С. 96–99.
6. Пугаченко М. К. Венеціанські намистини в колекції Музею етнографії та художнього промислу м. Львів. Міжнародний науковий симпозіум «Вимушена міграція у ХХІ столітті: виклики, цінності, рефлексії». Аугсбург, 1–3 грудня 2023 р. С. 336–339.
7. Пугаченко М. К. Приклади поєднання художніх силікатів різної генези в одній композиції античних намист, знайдених у Криму. Всеукраїнська науково-практична конференція «Метавсесвіт української кераміки: питання збереження, реконструкції, оцифрування, експонування в умовах інформаційних викликів». Київ, 11 грудня 2023 р.
8. Пугаченко М. К. Венеціанські намистини в колекції музею етнографії та художнього промислу м. Львів. Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Мистецтво та освіта в контексті національних традицій та сучасних трансформацій». Київ, 09 листопада 2023 р. Веб-посилання на програму заходу: <https://kntn.ly/5d5b89d6>.
9. Пугаченко М. К. Атрибуція прикрас з венеційського скла. Круглий стіл: «Питання атрибуції в сучасному образотворчому мистецтві: проблеми інтелектуальної власності». Київ, 7 листопада 2024 р.

10. Пугаченко М. К. Намиста венетійського походження у колекції Українського музею Торонто. V Міжнародна конференція, присвячена оцінці внеску жінок у дослідження та інновації (секція «Культурна спадщина у європейському контексті»). Кишинів, 2025. Веб-посилання на видання: <https://asm.md>.

11. Пугаченко М. К. Бісер у кримськотатарській вишивці. Всеукраїнська наукова конференція «Тюркологія в світлі сучасних орієнтальних досліджень у галузі мистецтвознавства». Київ, 29 травня 2025 р.

12. Пугаченко М. К. Скляні прикраси в українському народному костюмі. Simpozionul internațional de etnologie. Кишинів, 2025. С. 118–119. Веб-посилання на видання: <https://kntn.ly/8a4d476c>.

13. Puhachenko M. The Evolution of Traditional Ukrainian Glass Jewelry from Its Origins to the Present Day. Міжнародна конференція «Power and the Image: Its Uses and Abuses». Варшава, 1–5 вересня 2025 р. С.27–28. Веб-посилання: <https://english.swps.pl/images/DOKUMENTY/Conferences/power-and-the-image-list-of-abstracts.pdf>.

14. Пугаченко М. К. Еволюція скляних прикрас в українському народному костюмі від античності до сьогодення. Наукова конференція членів наукового товариства Шевченкі «Україна і світ». Торонто, 5 грудня 2025 р.

Наукові результати дисертації висвітлено у 6 наукових публікаціях, всі одноосібні: 5 статей – у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 1 стаття – у періодичному науковому виданні, проіндексованому в базі даних Scopus.

7. Структура та обсяг дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (350 позицій, з-поміж яких 162 – іноземними мовами), 10 додатків (на 100 сторінках). Праця містить 5 таблиць і 27 діаграм. Загальний обсяг дисертації становить 333 сторінки, з яких 200 сторінка – основний текст, що відповідає вимогам, встановленим освітньо-науковою

програмою Університету «023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Усі результати, викладені у ньому, отримані здобувачем особисто.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

На підставі вивчення тексту дисертації і наукових публікацій, результатів автоматизованої перевірки на плагіат та їх експертної оцінки, встановлено, що дисертація і наукові публікації виконані самостійно, не містять академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, самоплагіату. Усі використані здобувачкою у тексті дисертації свої наукові праці без посилання на ці праці були попередньо опубліковані з метою висвітлення в них основних наукових результатів дисертації та вказані в анотації дисертації. Результати автоматизованої перевірки (Довідка з бібліотеки Університету від 26 січня 2026 року) на наявність текстових збігів, отримані за допомогою спеціалізованого програмного засобу «StrikePlagiarism» свідчать про відсутність текстових збігів без належного цитування у дисертації М. К. Пугаченко та наукових публікаціях, в яких висвітлено наукові результати дисертації. Загалом, за результатами автоматизованої перевірки на виявлення текстових збігів встановлено, що у дисертації коефіцієнт подібності (відсоток схожості з усіма джерелами) – 2,00%.

Отже, дисертація та наукові публікації, в яких висвітлено наукові результати дисертації Маргарити Костянтинівни Пугаченко є оригінальними, у них відсутні академічний плагіат, фабрикація, фальсифікація, самоплагіат.

9. Дискусійні положення та зауваження по дисертації. У параграфі 4.2. Скляні прикраси місцевого та іноземного виробництва в костюмі українців упродовж середини – другої половини ХХ століття вважаємо за доцільне чіткіше розмежувати й висвітлити особливості використання прикрас, їх художніх властивостей окремо у міському строї, та окремо – в костюмі сільського населення. Варто також наголосити: скляні прикраси є невід'ємною

складовою художньо-образної системи національного строю загалом у єдності матеріальних (колеристичних, фактурних, текстурних) та символічних чинників, що створює єдиний художній ансамбль. Утім, висловлені зауваження не позначаються на загальній позитивній оцінці виконаної роботи.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Пугаченко М.К. на високому рівні оволоділа методологією наукової діяльності, набула теоретичних знань, відповідних умінь та навичок, вільно володіє матеріалом. Зміст дисертації відповідає галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво та реставрація.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. На підставі вивчення тексту дисертації і наукових публікацій, результатів автоматизованої перевірки на плагіат та їх експертної оцінки, встановлено, що дисертація і наукові публікації виконані самостійно, не містять академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, самоплагіату. Усі використані здобувачкою у тексті дисертації свої наукові праці без посилання на ці праці були попередньо опубліковані з метою висвітлення в них основних наукових результатів дисертації та вказані в анотації дисертації. Дисертація Пугаченко Маргарити Костянтинівни та наукові публікації, в яких висвітлено наукові результати дисертації, виконано на високому науковому рівні з дотриманням академічної доброчесності.

Дисертація Пугаченко Маргарити Костянтинівни «**Гене́за й еволю́ція скляних прикрас у традиційному костюмі України: типологія, мистецькі технології, композиція**» є актуальним, змістовним дослідженням, відповідає паспорту спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво та реставрація та вимогам п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 №44

(зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023, а її авторка Пугаченко Маргарита Костянтинівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво та реставрація.

Рецензент –

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри образотворчого
мистецтва Факультету образотворчого
мистецтва і дизайну
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка.

Ольга КОНОВАЛОВА

УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Код ЄДРПОУ 45307965
ПІДПИС
Коновалової
наказом ректора
Л. Пиндус